

Ἐφημερίδες τοῦ Ἀγῶνος τοῦ '21

τοῦ Γιώργου Λεκάκη*

Ἡ πρώτη ἀσφαλῶς γνωστὴ ἑλληνικὴ ἐφημερίδα εἶναι ἡ ἐκδιδόμενη στὸ ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο τῶν Σιατιστινῶν ἀδελφῶν Μαρκίδων Πούλιου, μὲ τὸν ἀπλοϊκὸ τίτλο «Ἐφημερίς», στὴν Βιέννη, πόλη τότε μὲ μεγάλη ἑλληνικὴ παροικία καὶ δὴ ἠπειρωτο-κοζανίτικη, μεγάλως εὐεργετηθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ ἐφημερίδα «Ἐφημερίς» ξεκίνησε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1791 καὶ ἐξακολούθησε ἕως τὸ 1797.1[1] Γιὰ τὴν ὕλη τῆς ἐφημερίδας, ἡ ὁποία τυπώνοταν στὸ περίφημο τυπογραφεῖο τοῦ von Baumeister, μᾶς πληροφορεῖ ἀπόσπασμα μίας ἐντύπου ἀγγελίας, ποὺ κυκλοφόρησαν οἱ δύο ἐκδότες στίς 16 Ὀκτωβρίου 1789. Σύμφωνα μὲ ὅσα γράφονται, οἱ Μαρκίδες Πούλιου ἐτοιμάζονται νὰ ἐκδώσουν «μῖαν γαζέταν εἰς τὴν ἀπλὴν ρωμαϊκὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο τί, παρὰ μῖα καθημερινὴ ἱστορικὴ διήγησις πραγμάτων ὄχι μόνον παρόντων, ἀλλὰ καὶ ἀπερασμένων καὶ μελλόντων, ἥτις καὶ «Ἐφημερίς» θέλει ὀνομασθεῖ, τῆς ὁποίας ἡ διήγησις θέλει εἶναι μῖα ἐκλογὴ ἀξιοδιηγητῶν πραγμάτων, ὄχι μόνον πολεμικῶν, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶν καὶ μάλιστα οἰκονομικῶν...».

Εἶχαν προηγηθεῖ τὸ 1784 ἡ ὀλιγόμηνη ἐκδοσις ἐφημερίδος ἀπὸ τὸν γνωστὸ Ἕλληνα τυπογράφου ἐκδότη καὶ δημοσιογράφου Γεώργιο Βεντότη1[2], τὴν κυκλοφορία τῆς ὁποίας ἀπαγόρευσαν οἱ αὐστριακὲς Ἀρχές καὶ ἡ ἀτελέσφορος προσπάθεια τοῦ Δ. Θεοχαρίδη.

Μετὰ ἀκολούθησε ἡ ἐφημερίδα «Εἰδήσεις διὰ τὰ Ἀνατολικά μέρη», πάλι στὴν Βιέννη, ὑπὸ τοῦ Εὐφρονίου Πωπο-

βίκ. Τὴν διαδέχθηκε ὁ «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος», πάλι τοῦ ἰδίου, στὴν ἴδια πόλη, ἐκδιδόμενος ἀπὸ τὸ 1812. Τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἀνέλαβε (ἀπὸ τὸ 1817) ὁ γνωστὸς ἰατρός, ἀσιανολόγος καὶ λεξικογράφος Δημήτριος Ἀλεξανδρίδης, ὁ ὁποῖος τὴν ἐξέδιδε ἕως τὸ 1829. Ἀκολούθησε ὁ «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος», καὶ τὸ περισπούδαστο περιοδικὸ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος». Καὶ πλῆθος ἐκδόσεων...

Τὸ 1812 ξεκίνησε νὰ ἐκδίδεται καὶ ἡ ἐφημερίδα «Gazzetta Zacintia» («Ζακυνθία»), φυσικὰ στὴν Ζάκυνθο, ἀρχικῶς ἰταλιστὶ καὶ μετὰ ἑλληνιστὶ, κατὰ μετάφρασιν τοῦ Μεσολογγίτη Γερασίμου Καρβούνη. Ἀπὸ τὸν Ἰούνιο (ἢ Ἰούλιο) τοῦ 1813 ἐκδιδόταν ἑλληνιστὶ. Ἐπαυσε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1814. Συνεχίσθηκε στὴν Κέρκυρα, ὡς «Ἐφημερίς Ἰονικὴ» («Gazzetta Ionia»). Τὸ 1819 ἐξεδόθη στὸ Λονδίνο γιὰ βραχὺ χρονικὸ διάστημα, ἡ ἐφημερίς «Ἴρις».

Αὐτὲς εἶναι ὅλες κι ὅλες οἱ πρὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ἐκδοθεῖσες ἑλληνικὲς ἐφημερίδες! Ἀλλὰ ὁ Ἀγὼν δὲν ἦταν μόνον σὲ ἐπίπεδο ὄπλων, εἶχε καὶ διατελῆ ἀγῶνα γιὰ ἐνημέρωση...

Ἄμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ 1821, ἐκδίδεται καὶ ἡ πρώτη ἔντυπος ἐφημερίδα, ἡ «Σάλπιγξ Ἑλληνικὴ», στὴν Καλαμάτα, ἀπὸ τὸν Θεόκλητο Φαρμακίδη. Αὐτῆς ἐξεδόθησαν μόνον δύο φύλλα! Ἦταν ἐμφανὲς ὅτι ἡ θυγλὴ Ἄρεος ζητοῦσε ἔντυπη ἀναγνώριση... Τὴν ἀκολούθησαν κατόπιν τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά», ὁ «Φίλος τοῦ Νόμου», ἡ «Ἐφημερίς τῶν Ἀθηνῶν», κ.ἄ.

Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ στίς ἔντυπες ἐφημερίδες. Ἀλλὰ ἐξεδόθησαν καὶ χειρό-

γραφες ἐφημερίδες! Πιὸ γνωστὴ ἢ «Ἐφημερίς Αἰτωλική», μὲ πρῶτο φύλλο τῆς τῆν 10^η Αὐγούστου 1821!..1[3] Τὸ φύλλο αὐτὸ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τέσσερις πυκνὲς δίστηλες σελίδες, 4^{οὐ} σχήματος. Ἀντίγραφο «διαβρωμένο ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ μυῶν» τοῦ πρῶτου φύλλου τῆς περιεσώθη παρὰ τοῦ Δ. Καμπουρογλου, ὁ ὁποῖος τὸ ἐδώρισε στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἀντίγραφο δὲ τοῦ 2^{οὐ} φύλλου τῆς ἐφημερίδος (15.8.1821), ποῦ ἦταν γραμμμένο ἀπὸ δυὸ χέρια, κατεῖχε ὁ Νικόλαος Λουριώτης1[4]. Αὐτὸ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ δυὸ δίστηλες σελίδες, τοῦ 4^{οὐ} σχήματος. Ἀντίγραφο τοῦ 7^{οὐ} φύλλου τῆς ἐφημερίδος (10.9.1821) κατεῖχε ὁ Χαράλαμπος Καρμπούνης1[5]. Τὰ δύο αὐτὰ γνωστὰ ἀντίγραφα εἶναι γραμμμένα ἀπὸ διαφορετικὰ χέρια. Ἀκόμη, ἓνα ἢ δύο φύλλα αὐτῆς τῆς ἐφημερίδος, λέγεται ὅτι περιῆλθαν στὴν Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Αἰνιάνος, ἀπὸ δωρεὰ τοῦ ἀρχιάτρου Μαζαράκη. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ δὲν εἶχε ἐπίσημο χαρακτῆρα. Ἦταν μία ἰδιωτικὴ προσπάθεια. Εἶχε ποικίλες εἰδήσεις ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πηγὴ τῆς ἦταν ἰδιωτικὰ ἢ κοινὰ γράμματα καὶ ἀγγέλματα ἐκ τῶν στρατοπέδων ἢ προφορικὲς ἀνακοινώσεις. Ὁ ἄγνωστος ἐκδότης1[6] ἔκανε καὶ κρίσεις καὶ σχόλια στὶς εἰδήσεις. Ἀπ' αὐτὰ διαβλέπει κανεὶς τὴν εὐρεία τοῦ γνώση προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐνῶ διακρίνει καὶ ἀγνή φιλοπατρία. Εἶναι πολύτιμος πηγὴ γιὰ νὰ μάθουμε τὰ συμβάντα στὴν Ἠπειρο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1821.

Ἐπίσης, γνωρίζουμε ὅτι μία ἄλλη χειρόγραφη ἐφημερίδα ἐξεδίδετο στὸ Γαλαξείδι, χωρὶς νὰ γνωρίζουμε τὸ ὄνομά της. Ἐξεδόθησαν δύο φύλλα, ἐνῶ ἔχει ἀποδελτιωθεῖ τὸ περιεχόμενό τους. Γιὰ δὲ τίς ἀνακρίβειες ποῦ ἀνέφερε, ἔμεινε γνω-

στὴ ὡς «φευτοεφημερίδα».1[7]

Στὴν ἔμφωνη πιὰ Στερεά, ποῦ φαίνεται νὰ ἔχει μεγάλη ἐκδοτικὴ δραστηριότητα, ἀναφέρεται καὶ ἄλλο χειρόγραφο φύλλο, μὲ τίτλο «Ἀχελῶος», μεταγενέστερη τῶν προηγουμένων. Αὐτῆς διασώθηκε ἓνα μόνον φύλλο, ἀπὸ τὸν Νικόλαο Λουριώτη. Αὐτὴ ἦταν τὸ ἐπίσημο «ὄργανο» (ἢ ἐπίσημη ἐφημερίδα) τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος!.. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐπίτροποι (βλ. σήμερα θὰ λέγαμε βουλευτές) τῶν κατοίκων τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, συνῆλθαν (4-9.11.1821) σὲ συνέλευση στὸ Μεσολόγγι καὶ κατέστησαν προσωρινὴ διοίκηση, ὀρίσαντες ὅτι: «Ἡ διάρκεια τῆς προσωρινῆς διοικήσεως θέλει καταπαύσει, ὅταν ὀργανισθεῖ ἢ σταθερὰ Διοίκησις». Ψήφισαν δὲ καὶ τὸν ὀργανισμό τῆς. Πρόεδρος τῆς Γερουσίας διορίσθηκε ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύσεως, Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος. Μέλη 9 τῶν ἐπιτρόπων: Γεωργάκης Μαυρομαμάτης, Ἀναγν. Καραγιάννης, Χρηστάκης Στάικος, Ἀντ. Ἀναστασίου, Κων. Λογοθέτης, Ἀναγν. Μακρυσεγγούνας, Ἰω. Τρικούπης καὶ Μίτζιος Φραγκούλης. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς συνελεύσεως ἦταν ὁ Νικ. Λουριώτης1[8], ὁ ὁποῖος συνέτασσε τὴν ἐφημερίδα, τὴν ἔγραφε στὸ πρωτότυπο, ἀπ' τὸ ὁποῖο ἀντιγράφονταν τὰ ὑπόλοιπα «χάριν διαδόσεως»...

Τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ «Ἀχελῶου» ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τέσσερις πυκνὲς σελίδες 4^{οὐ} σχήματος. Ὁ χρόνος ἐκδόσεως τοῦ χειρόγραφου «Ἀχελῶου» δὲν εἶναι γνωστός. Ἀλλά, μᾶλλον, ἦταν βραχύς.

Κλείνω τὸ βραχὺ τοῦτο σημείωμα, ἐπαναλαμβάνοντας τὴν ἔκκλησή μου: Κάποτε, λοιπόν, ἢ ἑλληνικὴ Πολιτεία, ὁ Δῆμος τῶν Σιατιστέων, ἢ ΕΣΗΕΑ καὶ ἢ ΕΣΗΕΜΘ θὰ πρέπει ὡς ἐλάχιστο δείγμα τιμῆς νὰ στήσουν λαμπρὸ τὸ μνημεῖο τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδων Πούλιου στὴν γενέτει-

ρά των, τήν «ἀρχόντισσα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας», τὸ φλωροχώρι, τὴν εὐεργετομάννα Σιάτιστα.

[1] Ἄν καὶ κάποιοι ἰσχυρίζονται πὼς ἐκδίδετο ἕως καὶ τὸ 1798.

[2] Ζακυνθινός (1757-1795) ποὺ ἐγκατεστάθη στὴν Ἑνετία, ὅπου ἐργάσθηκε στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Ἡπειρώτη Νικόλαου Γλυκύ. Μετέφρασε καὶ ἐξέδωσε δύο συγγράμματα τοῦ Α. Τισώ (1777 καὶ 1780). Στὴν Βουδαπέστη (1781), ἐδίδαξε γιὰ λίγο στὸ τοπικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο. Ἐπειτα ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς στὴν Βιέννη ὅπου ἐργάσθηκε ὡς διορθωτῆς τοῦ περιφήμου τυπογραφείου Baumeister. Μαζί με τὸν Π. Λαμπανιτζιώτη καὶ τὴν βοήθεια τοῦ ἐργοδότη του, ἄρχισε μίαν πληθωρικὴ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» τοῦ Μελετίου (1782, με γλωσσικὴ ἐπιμέλεια καὶ προσθήκες δικές του), Λόγγου «Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» (1792), «Ὁρθόδοξος διδασκαλία» τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος (1782), «Πάπας τί Ἔστί» τοῦ Ἄιμπελ (1782), «Ἰνδὸς φιλόσοφος» τοῦ Τσέστερφιλντ (1783), «Ἡθικὴ Ἱστορία» Βελισαρίου τοῦ Μάρμοντελ (1783), «Ἱστορία τῆς Ἀμερικῆς» τοῦ Ρόμπερτσον (1792-94), «Νέος Ἀνάχαρσις» τοῦ Μπαρτελεμῆ κ.ἄ. Τὴν μετάφραση τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἔργου τὴν ἔκανε σὲ συνεργασία με τὸν Ρήγα Βελεστινλή, με τὸν ὁποῖο εἶχε συνδεθεῖ φιλικῶς.

Τὸ 1792 κυκλοφόρησε τὰ προσωπικά του ἔργα, «Ἀλφαβητάριον» καὶ «Περιγραφή τοῦ Παντός». Τὸ τελευταῖο εἶναι εἰκονογραφημένο σύγγραμμα φυσικῆς ἱστορίας. Ἀνέκδοτο παρέμεινε τὸ ἔργο του «Περὶ τῶν ἡγεμονουσάντων ἐν Βλαχία κατὰ καιροὺς ἕως τοῦ νῦν ἱστορία συνοπτικὴ, ἐν ἣ προσετέθη καὶ ἱστορία περὶ τῆς παλαιᾶς Δακίας».

Ἀπὸ τὸ 1791 εἶχε γίνει κάτοχος

ιδιόκτητου τυπογραφείου. Πέθανε πτωχός, ἀπὸ φυματίωση, στὴν Βιέννη, ἀφοῦ εἶχε πραγματοποιήσει ἀξιόλογο διαφωτιστικὸ ἔργο, τουλάχιστον μεταξύ των Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ τυπογραφεῖο του διατηρήθηκε ἕως τὸ 1810, ἀπὸ τὴν σύζυγό του Μαρία, τὸ γένος Σφογκαρά, τὴν ὁποία εἶχε νυμφευθεῖ τὸ 1787.

[3] βλ. σχ. Ἰω. Φιλλήμων, στὴν ἐφημ. «Χρόνος», ποὺ ἐξέδιδε ὁ ἴδιος στὸ Ναύπλιο (ἀρ. φ. 1, 1.5.1833).

[4] νομάρχης Κυκλάδων, στὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰ., ὁ ὁποῖος διέσωσε πολλὰ πολύτιμα ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος, ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ ὁμωνύμου πάππου του, ἀνδρὸς ποὺ προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα.

[5] τ. ἐπιθεωρητῆς τῆς Ἐθν. Τραπέζης - βλ. σχ. μαρτυρία τοῦ Γ. Βλαχογιάννη πρὸς τὸν Σπ. Π. Λάμπρου.

[6] Εἰκάζεται ὅτι ἦταν ὁ Νικ. Λουριώτης.

[7] βλ. σχ. ἄρθρο τοῦ Γαλαξειδιώτη μεσαιωνοδίφη Κ. Σάθα, στὴν «Πανδώρα» (τ. ιθ', 1868-1869), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἔπασσε στὰ χέρια του μίαν τέτοια, με ἡμερομηνία 27.3.1821.

[8] Στὸ ψήφισμα ἀναφερόταν ὅτι: «Ὁ κ. Νικ. Λουριώτης, ἂν καὶ ξένος τοῦ σώματός μας ὡς ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸν γνωστὸν ζῆλον του ὠνομάσθη μυστικὸς τοῦ Συνεδρίου, καὶ θέλει εἶσθαι εἰς χρέος νὰ σημειοῦν ὅλας τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιῶν μας» - βλ. σχ. Μάμουκα «Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος», Πειραιᾶς, τ. α', 1839, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τὸν ὀργανισμὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, ἀφοῦ τὸν ἀντέγραψε ἀπὸ τὸ πρωτότυπο σωζόμενο τῆς οἰκογενείας Ν. Λουριώτη, μετὰ τὸν θάνατό του.

** Ὁ κ. Γ. Λεκάκης εἶναι συγγραφέας - λαογράφος.*